

KREDIT-MODUL TIZIMIDA O'QITISHDA KOMMUNIKATIV KOMPETENTSIYANI RIVOJLANTIRISH VA UNING OLIY TA'LIM TIZIMIDAGI PSIXOLOGIK AHAMIYATI.

<https://doi.org/10.5281/zenodo.17111040>

Baxriddinov Nurali Bekmurodovich.

*Samarqand davlat chet tillar instituti Pedagogika, psixologiya va jismoniy madaniyat
kafedrasi o'qituvchisi*

Anotatsiya

Maqolada oliy ta'limda kredit-modul tizimining kommunikativ kompetentsiyani rivojlantirishdagi ahamiyati ko'rib chiqiladi. Tizimning talabalarning kasbiy va shaxsiy rivojlanishiga ta'siri, ta'lim sifatini oshirishdagi roli va global integratsiyaga qo'shadigan hissasi tahlil etiladi. O'zbekiston sharoitida ushbu tizimning islohotlardagi o'rni va kelajakdagi rivojlanish istiqbollari yoritilgan. Muammolar sifatida internet tezligi va resurslarning yetishmasligi keltirilgan, ammo ularni raqamli texnologiyalarni joriy etish orqali hal qilish mumkinligi ta'kidlangan.

Kalit so'zlar

Kredit-modul tizimi, kommunikativ kompetentsiya, oliy ta'lim, ta'lim sifati, global integratsiya, raqamli texnologiyalar.

ЗНАЧЕНИЕ РАЗВИТИЯ КОММУНИКАТИВНОЙ КОМПЕТЕНЦИИ В СИСТЕМЕ ВЫСШЕГО ОБРАЗОВАНИЯ ПОСРЕДСТВОМ ОБУЧЕНИЯ В КРЕДИТНО-МОДУЛЬНОЙ СИСТЕМЕ.

Бахриддинов Нурали Бекмуродович

*Преподаватель кафедры педагогики, психологии и физической культуры
Самаркандского государственного института иностранных языков.*

Аннотация

В статье рассматривается значение кредитно-модульной системы в развитии коммуникативной компетенции в высшем образовании. Анализируется влияние системы на профессиональное и личностное развитие студентов, её роль в повышении качества образования и вклад в глобальную интеграцию. Освещается место данной системы в реформах и

перспективы развития в условиях Узбекистана. В качестве проблем указаны скорость интернета и нехватка ресурсов, однако подчеркивается, что их можно решить путем внедрения цифровых технологий.

Ключевые слова

Кредитно-модульная система, коммуникативная компетенция, высшее образование, качество образования, глобальная интеграция, цифровые технологии.

THE IMPORTANCE OF DEVELOPING COMMUNICATIVE COMPETENCE IN HIGHER EDUCATION THROUGH CREDIT-MODULE SYSTEM TEACHING.

Bahriddinov Nurali Bekmurodovich

*Teacher, Department of Pedagogy, Psychology and Physical Culture, Samarkand State
Institute of Foreign Languages*

Abstract

The article examines the importance of the credit-module system in developing communicative competence in higher education. It analyzes the impact of the system on students' professional and personal development, its role in improving the quality of education, and its contribution to global integration. The role of this system in reforms in the context of Uzbekistan and its future development prospects are highlighted. Problems such as internet speed and lack of resources are mentioned, but it is emphasized that they can be solved by introducing digital technologies.

Keywords

Credit-module system, communicative competence, higher education, quality of education, global integration, digital technologies.

O'zbekiston Respublikasida oliy ta'lim tizimining rivojlanishi bugungi kunda jahon standartlariga moslashtirish yo'lida muhim qadamlarni talab etmoqda. Xususan, kredit-modul tizimining joriy etilishi ta'lim jarayonini yanada samarali va talabalar uchun moslashuvchan qilishga xizmat qilmoqda. Ushbu tizim Boloniya jarayoniga asoslangan bo'lib, talabalarning mustaqil o'rganish qobiliyatini oshirish, o'quv natijalarini baholash va xalqaro akademik mobillikni ta'minlashga qaratilgan. Shu bilan birga, oliy ta'limda kommunikativ kompetentsiyani rivojlantirish muhim ahamiyatga ega, chunki zamonaviy mutaxassislar nafaqat professional bilimlarga,

balki samarali muloqot qilish, jamoada ishlash va madaniyatlararo aloqalarni o'rnatish qobiliyatiga ega bo'lishlari kerak.

Kommunikativ kompetentsiya – bu til bilimi, ijtimoiy-lingvistik, pragmatik va strategik qobiliyatlarni o'z ichiga olgan tushuncha bo'lib, u talabalarning kasbiy va shaxsiy rivojlanishida asosiy rol o'ynaydi. Kredit-modul tizimida o'qitish ushbu kompetentsiyani rivojlantirish uchun ideal sharoit yaratadi, chunki u talabalarga individual o'quv traektoriyalarini tanlash imkoniyatini beradi. Mazkur maqola ushbu mavzuning ahamiyatini yoritishga bag'ishlangan bo'lib, kredit-modul tizimining oliy ta'limdagi o'rni, kommunikativ kompetentsiyani rivojlantirish usullari va uning afzalliklarini ko'rib chiqadi. Maqola O'zbekiston oliy ta'lim tizimida amalga oshirilayotgan islohotlar va xalqaro tajribalarga asoslanadi.

O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019-yil 8-oktyabrdagi "O'zbekiston Respublikasi oliy ta'lim tizimini 2030-yilgacha rivojlantirish kontsepsiyasini tasdiqlash to'g'risida"gi farmoni oliy o'quv yurtlarida kredit-modul tizimini joriy etishni nazarda tutadi. Ushbu tizim 2030 yilga borib oliy ta'lim muassasalarining 85 foizida qo'llanilishi kerak bo'lib, ta'lim sifatini oshirish va korrupsiyaga qarshi kurashishga xizmat qiladi. Kommunikativ kompetentsiyani rivojlantirish esa, ayniqsa, chet tillari va pedagogika yo'nalishlarida muhimdir, chunki u talabalarning kasbiy tayyorgarligini ta'minlaydi.

Kredit-modul tizimining mohiyati va oliy ta'limdagi o'rni.

Kredit-modul tizimi – bu ta'lim jarayonini modullar va kreditlar asosida tashkil etish usuli bo'lib, u Yevropa kredit-transfer va akkumulyatsiya tizimi (ECTS) ga asoslangan. Ushbu tizimda 1 kredit 25-30 akademik soatga teng bo'lib, o'quv yuki auditoriya darslari (40%) va mustaqil ish (60%) dan iborat. Bakalavriat bosqichi uchun 240 kredit, magistratura uchun 120 kredit to'plash talab etiladi.

O'zbekistonda kredit-modul tizimi 2020 yildan boshlab bosqichma-bosqich joriy etilmoqda. U talabalarga o'quv dasturlarini individual tanlash imkonini beradi, akademik mobillikni oshiradi va o'quv natijalarini baholashni shaffoflashtiradi. Masalan, bir o'quv yurtida olingan kreditlar boshqa muassasada tan olinadi, bu talabalar almashinuvini rag'batlantiradi. Tizimning afzalliklari quyidagilar: talabalarning mustaqil o'rganish qobiliyatini rivojlantirish, o'qituvchilarning samarali ishini rag'batlantirish va ta'lim sifatini oshirish.

Oliy ta'limda ushbu tizimning o'rni katta, chunki u an'anaviy tizimning kamchiliklarini bartaraf etadi. An'anaviy tizimda o'quv jarayoni qattiq jadvalga bog'liq bo'lsa, kredit-modul tizimida talabalar o'z vaqtini o'zlari rejalashtiradilar. Bu, ayniqsa, kommunikativ kompetentsiyani rivojlantirishda muhim, chunki

mustaqil ish orqali talabalar loyihalar, guruh muhokamalari va taqdimotlar orqali muloqot qobiliyatlarini oshiradilar.

Xalqaro tajribaga ko'ra, Yevropa mamlakatlarida kredit-modul tizimi 1999 yildan beri qo'llanilmoqda va u ta'limning globalizatsiyasiga xizmat qilmoqda. O'zbekistonda esa, bu tizim kadrlar tayyorlash sifatini oshirish va mehnat bozoriga mos mutaxassislar yetishtirishga qaratilgan.

Kommunikativ kompetentsiya tushunchasi va uning komponentlari

Kommunikativ kompetentsiya – bu tilni samarali qo'llash orqali muloqot qilish qobiliyati bo'lib, u Dell Xayms tomonidan taklif etilgan. U quyidagi komponentlarni o'z ichiga oladi:

Lingvistik kompetentsiya: grammatika, lug'at va fonetika bilimi.

Sotsiolingvistik kompetentsiya: madaniy va ijtimoiy kontekstda tilni qo'llash.

Pragmatik kompetentsiya: nutqiy aktlarni amalga oshirish (masalan, so'rash, rad etish).

Strategik kompetentsiya: muloqotdagi qiyinchiliklarni bartaraf etish.

Oliy ta'limda ushbu kompetentsiyani rivojlantirish talabalarning kasbiy muvaffaqiyatiga ta'sir qiladi. Masalan, bo'lajak o'qituvchilar uchun kommunikativ qobiliyatlar o'quvchilar bilan samarali aloqa o'rnatishda zarur. Chet tillari yo'nalishida esa, u madaniyatlararo muloqotni ta'minlaydi.

Kredit-modul tizimida kommunikativ kompetentsiyani rivojlantirish mustaqil ish va modulli darslar orqali amalga oshiriladi. Talabalar loyihalar, debatlar va guruh ishlarida ishtirok etib, real hayotiy vaziyatlarda tilni qo'llaydilar.

Kredit-modul tizimida kommunikativ kompetentsiyani rivojlantirish usullari

Kredit-modul tizimida o'qitish talabalarning kommunikativ kompetentsiyasini rivojlantirish uchun quyidagi usullarni qo'llaydi:

Modulli o'quv dasturlari: Har bir modul aniq o'quv natijalariga asoslangan bo'lib, talabalar kommunikativ vazifalarni bajaradilar. Masalan, chet tili modulida talabalar taqdimotlar tayyorlaydilar.

1. **Mustaqil ish:** Tizimning 60% mustaqil o'rganishga ajratilgan bo'lib, talabalar loyihalar orqali muloqot qobiliyatlarini oshiradilar. Masalan, veb-ilovalar yordamida onlayn muhokamalar o'tkaziladi.

2. **Reyting baholash:** Talabalar har bir modul uchun ball to'playdilar, bu ularni faol ishtirok etishga undaydi.

3. **Interfaol metodlar:** Darslarda suhbatlar, rol o'yinlari va guruh muhokamalari qo'llaniladi, bu kommunikativ qobiliyatlarini rivojlantiradi.

4. O'zbekiston oliy o'quv yurtlarida, masalan, pedagogika fakultetlarida ushbu usullar qo'llanilmoqda. Bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilari uchun kredit-modul tizimi kommunikativ kompetentsiyani rivojlantirishda samarali.

Kommunikativ kompetentsiyani rivojlantirishning ahamiyati

Kredit-modul tizimida kommunikativ kompetentsiyani rivojlantirishning ahamiyati quyidagilarda namoyon bo'ladi:

Kasbiy tayyorgarlikni oshirish: Talabalar mehnat bozorida raqobatbardosh bo'ladilar, chunki ular jamoada ishlash va muloqot qilish qobiliyatiga ega bo'ladilar.

• **Akademik mobillik:** Kreditlar xalqaro miqyosda tan olinadi, bu talabalarga chet elda o'qish imkonini beradi va madaniyatlararo kompetentsiyani rivojlantiradi.

• **Ta'lim sifatini yaxshilash:** Tizim korrupsiyani kamaytiradi va talabalarning real bilimlarini baholaydi.

• **Shaxsiy rivojlanish:** Mustaqil ish orqali talabalar o'z-o'zini boshqarish va muammo yechish qobiliyatlarini oshiradilar.

O'zbekiston kontekstida bu tizim oliy ta'limni global standartlarga moslashtirishga xizmat qilmoqda. Masalan, chet tillari o'qitishda kommunikativ kompetentsiya rivoji talabalarning ingliz yoki nemis tilida erkin muloqot qilishiga yordam beradi.

Kommunikativ kompetentsiya – bu shaxsning til, nutq, ijtimoiy va madaniy bilimlar asosida samarali muloqot qilish qobiliyatidir. Bu kompetentsiya nafaqat til grammatikasini bilishni, balki muloqot vaziyatiga mos ravishda til vositalarini qo'llashni ham o'z ichiga oladi. Kommunikativ kompetentsiyaning asosiy komponentlari quyidagilar:

1. Lingvistik kompetentsiya: Tilning fonetik, leksik, grammatik va semantik tizimlarini bilish. Bu komponent so'zlarni to'g'ri talaffuz qilish, lug'at boyligiga ega bo'lish va grammatik qoidalarga rioya qilishni o'z ichiga oladi.

2. Sotsiolingvistik kompetentsiya: Muloqot vaziyatida tilni ijtimoiy va madaniy me'yorlarga muvofiq qo'llash qobiliyati. Bu komponent muloqotning maqsadini, auditoriyani va vaziyatni hisobga olishni talab etadi.

3. Diskursiv kompetentsiya: Nutqiy bayonotlarni (matnlarni) yaratish va tushunish qobiliyati. Bu komponent matnning mantiqiyliqi, izchilligi va yaxlitligini ta'minlashni o'z ichiga oladi.

4. Strategik kompetentsiya: Muloqot jarayonida yuzaga keladigan muammolarni hal qilish qobiliyati. Bu komponent tushunmovchiliklarni bartaraf

etish, nutqni moslashtirish va muloqotni davom ettirish uchun turli strategiyalarni qo'llashni o'z ichiga oladi.

5. Pragmatik kompetentsiya: Til vositalarini muayyan maqsadga erishish uchun ishlatish qobiliyati. Bu komponent nutq aktlarining ma'nosini tushunish va ularni to'g'ri qo'llashni o'z ichiga oladi.

Oliy ta'limda kommunikativ kompetentsiyani rivojlantirish talabalarning kasbiy va shaxsiy rivojlanishida muhim rol o'ynaydi. Talabalar o'z fikrlarini aniq va to'g'ri ifoda etish, boshqalarni tinglash va tushunish, jamoada ishlash va turli madaniyat vakillari bilan muloqot qilish qobiliyatiga ega bo'lishlari kerak.

Kredit-modul tizimida kommunikativ kompetentsiyani rivojlantirish usullari

Kredit-modul tizimi talabalarga o'z o'quv traektoriyalarini tanlash imkoniyatini beradi, bu esa ularning kommunikativ kompetentsiyasini rivojlantirish uchun ideal sharoit yaratadi. Quyida kredit-modul tizimida kommunikativ kompetentsiyani rivojlantirish usullari keltirilgan:

1. Interaktiv o'qitish usullari: Guruhli loyihalar Talabalar guruhlarda ishlash orqali muloqot qilish, fikr almashish va jamoaviy qarorlar qabul qilish qobiliyatlarini rivojlantiradilar.

Munozaralar va bahslar: Talabalar turli nuqtai nazarlarni himoya qilish orqali o'z fikrlarini asoslash, dalillar keltirish va boshqalarning fikrlarini tahlil qilish qobiliyatlarini rivojlantiradilar.

Rollar o'yinlari: Talabalar turli rollarni bajarish orqali real hayotiy vaziyatlarni modellashtiradilar va muloqot qilish tajribasini orttiradilar.

Taqdimotlar: Talabalar o'z ishlarini auditoriya oldida taqdim etish orqali notiqlik mahoratini, o'z fikrlarini aniq va qisqa bayon etish qobiliyatini rivojlantiradilar.

2. Mustaqil o'qish va tadqiqot:

Referatlar va esse yozish: Talabalar turli manbalardan ma'lumot to'plash, tahlil qilish va o'z fikrlarini yozma ravishda ifoda etish qobiliyatlarini rivojlantiradilar.

Ilmiy maqolalar tahlili: Talabalar ilmiy maqolalarni o'qish va tahlil qilish orqali ilmiy tilni tushunish, argumentlarni baholash va o'z tadqiqotlarini olib borish qobiliyatlarini rivojlantiradilar.

Onlayn forumlarda ishtirok etish: Talabalar onlayn forumlarda turli mavzularda fikr almashish orqali yozma muloqot qilish qobiliyatlarini rivojlantiradilar.

3. Baholash usullari: Og'zaki imtihonlar: Talabalar o'z bilimlarini og'zaki ravishda namoyish etish orqali notiqlik mahoratini va o'z fikrlarini aniq ifoda etish qobiliyatini rivojlantiradilar.

Yozma imtihonlar: Talabalar o'z bilimlarini yozma ravishda namoyish etish orqali yozma muloqot qilish qobiliyatlarini rivojlantiradilar.

Loyiha himoyasi: Talabalar o'z loyihalarini himoya qilish orqali o'z ishlarini auditoriya oldida taqdim etish va savollarga javob berish qobiliyatlarini rivojlantiradilar. Misollar va tajribalar

O'zbekiston oliy o'quv yurtlarida kredit-modul tizimi muvaffaqiyatli qo'llanilmoqda. Masalan, Toshkent davlat pedagogika universitetida pedagogika yo'nalishi talabalari kommunikativ kompetentsiyani rivojlantirish uchun loyihaviy ishlar o'tkazadilar. Xalqaro tajribada, Yevropa universitetlarida bu tizim talabalarining 90% ni xalqaro almashinuvlarga jalb qilmoqda.

Xulosa

Kredit-modul tizimida o'qitishning kommunikativ kompetentsiyani rivojlantirishning oliy ta'limdagi ahamiyati katta. U talabalarining kasbiy va shaxsiy rivojlanishini ta'minlaydi, ta'lim sifatini oshiradi va global integratsiyaga xizmat qiladi. O'zbekiston uchun bu tizim islohotlarning asosiy qismi bo'lib, kelajakda yanada kengaytirilishi kerak.

ADABIYOTLAR:

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 05.06.2018 dagi Oliy ta'lim muassasalarida ta'lim sifatini oshirish va ularning mamlakatda amalga oshirilayotgan keng qamrovli islohotlarda faol ishtirokini ta'minlash bo'yicha qo'shimcha chora-tadbirlari to'g'risida PQ -3775-son qarori.

2. O'zbekiston Respublikasi prezidentining 08.10.2019.y dagi O'zbekiston Respublikasi oliy ta'lim tizimini 2030 yilgacha rivojlantirish konsepsiyasini tasdiqlash to'g'risidagi PF-5847 son Farmoni.

3. O'zbekiston Respublikasi prezidentining 2020 yil 24- yanvardagi oliy Majlisga Murojatnomasi.

4. Usmonov B.Sh, Xabibullayev R.A. Oliy o'quv yurtlarida o'quv jarayonini kredit-modul tizimida tashkil qilish. O'quv qo'llanma Toshkent, 2020 yil [4 34-37 betlar.

5. Саидов А., Джураев Р. Баркамол авлодни тарбиялаш-соғлом турмуш тарзини шакллантиришда спортнинг ўрни // Общество и инновации. – 2021. – Т. 2. – №. 2. – С. 203 208.

6. Саидов А. Pedagogik mahorat: Ёшлар ўртасида соғлом турмуш тарзини шакллантириш устувор вазифа сифатида //центр научных публикаций (buxdu.uz). – 2020. – Т. 2. – №. 2.

7. Sharifjon To'liqin o'g A. et al. Ta'lim-tarbiya tizimi va o'qituvchilar faoliyatida psixologik xizmatning ahamiyati //models and methods for increasing the efficiency of innovative research. – 2022. – т. 1. – №. 11. – с. 57-60.

8. Саидов А. Соғлом ва баркамол шахсни тарбиялашнинг ижтимоий-психологик масалалари //Central Asian Research Journal for Interdisciplinary Studies (CARJIS). – 2021. – Т. 1. – №. Special issue. – С. 262-266.

9. Abdurasulova Sh.K. Development of communication competences... (2023).

10. Usmonov B., Urinov V. Kredit-modul tizimi... (ta'lim adabiyotlari).